

2016-05-12

Yttrande över remiss Demokratiutredningen SOU 2016:5 – Låt fler forma framtiden

Inledning och sammanfattande synpunkter

Betänkandet tar upp flera intressanta demokratifrågor. Demokratin behöver befästas och utvecklas. Samtidigt är det viktigt att också befästa det representativa systemet med partiernas viktiga roll. Betänkandet visar i några delar inte en uttalad klarhet mellan det representativa beslutsformerna och vad som kan närma sig en form av direktdemokrati mellan valen. Medborgarnas inflytande återspeglas i valsystemet och frågan är hur medborgarna ska kunna ha inflytande mellan valen och i vilken form. De politiska besluten ska vara tydliga och förståeliga med hög transparens.

Det politiska ansvaret har utvecklats oerhört mycket de senaste decennierna. Besluten har blivit mer komplexa och omfattande. De medborgare som inte har ett speciellt intresse av att sätta sig in i fakta och konsekvenserna av de politiska besluten får inte alltid korrekt information. Det gör till exempel att valdeltagandet varierar starkt mellan olika sociala medborgargrupper. Det är inte bra om den utvecklingen fortsätter. Media speglar oftast de nationella besluten även om det är mer säljande att visa enbart på konflikter än på de faktiska konsekvenserna av besluten.

De förtroendevaldas roll har förändrats påtagligt. En s k fritidspolitiker som ska förena jobb, familj och politik sätts under mycket hård press. För trettio år sedan kunde en fritidspolitiker läsa in alla handlingar till kommunfullmäktige, kommunstyrelsen och nämnderna. Idag är det knappast möjligt utan specialisering på ämnesområden. Det gör att många förtroendevalda slutar med sina uppdrag. Det innebär också att partierna kan få svårt att rekrytera nya förtroendevalda. Balansen mellan politikerstyrning och tjänstemannastyrning kan också bli svårt att upprätthålla. Komplexiteten i omfattningen av de politiska besluten gör det också svårt för fritidspolitiker att ge bra och rätt information till väljarna/medborgarna. I betänkandet och förslaget till ny kommunallag ges väldigt lite utrymme för denna frågeställning.

Valdeltagandet återspeglar väljarnas socioekonomiska situation. I Kungsbacka var valdeltagandet i valet till kommunfullmäktige 2014 högst i ett valdistrikt med 92,1 procent och i det med lägst valdeltagande 78,3 procent. Det är ca 14 procents skillnad. I andra kommuner som t ex Göteborg är skillnaderna mycket större. Ur demokratisynpunkt är detta inte acceptabelt.

En utveckling som är mindre bra är att de som är aktiva i civilsamhällets organisationer och tillfälliga grupperingar i specifika frågor är alltmer välutbildade och socioekonomiskt starka. De speglar inte alla medborgares vardag och synpunkter. I sociala medier sker en både positiv och negativ hantering av politiska frågeställningar.

Utredningen redovisar många intressanta undersökningar liksom tidigare utredningar inom området. Vi menar att partierna måste ta till sig utredningens många redovisningar av demokratifrågorna.

Ett tack för en bra sammanfattande redovisning från kommunledningskontoret.

Utredningens lagförslag (gäller kommuner och landsting mm), Del 2 A

- *Fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut (ny paragraf KL 3:9a)*
Det behövs en tydligare definition om paragrafen ska accepteras och den borde inte blandas ihop med nuvarande paragraf KL 3:9. I utredningen finns dock förtydliganden. Det är riktigt att flera beslut kan behöva en tydligare och lättfattligare beskrivning så att det blir enklare för politikerna att förstå och lättare att ta ställning. Under tecknad har studerat några mer komplexa förslag i Kungsbackas KF och finner att det med all sannolikhet inte är lätt för alla att förstå innebörden i förslagen. Vidare beskrivs i utredningen medborgarnas möjligheter att delta i den tidiga beslutsprocessen på olika sätt.
- *Fullmäktige får besluta att den förtroendevalda får ha kvar sina uppdrag återstoden av mandatperioden (KL 4:8).*
Vi anser att detta i första hand borde gälla de som bedriver studier på annan ort och då valbarheten upphör. I nuvarande kommunallag (KL 4:8) finns dock redan möjligheten.
- *Förtroendevalda ska i vissa fall kunna vara sjuk- eller föräldraledig från uppdraget en viss period. Förslaget till lagparagraf är långt och återges inte här.*
Det behövs en särskild paragraf och inte KL 4:15b.
Vi anser det vara ett bra tillägg. Möjligheten finns redan i riksdagen och några kommuner.
- *Kommunen ska verka för att de förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former (KL 4:15 c– demokratisk princip)*
Våld och hot mot förtroendevalda har ökat, vilket bl a BRÅ har kunnat konstatera efter enkäter till förtroendevalda. Det är bra att detta uppmärksammas i KL.
Dock ska även detta ha en egen paragraf.
- *Fullmäktiges presidium får besluta att en debatt utan samband med annan handläggning ska äga rum vid ett sammanträde (KL 5:7, tillägg).*
KF i Kungsbacka har vid ett antal tillfällen ordnat sammanträden i kommundelar.
Vi anser att tillägget är acceptabelt.
- *Folkinitiativ. Ärende om att hålla folkomröstning. Det ska kunna lämnas och stödjas på internet (KL 5:23 a).*
10 procent av de röstberättigade vid senaste valet får begära att folkomröstning ska ske i en viss fråga. Som exempel kan nämnas Göteborg där folkomröstning om trängselskatten genomfördes. En viss justering av befintlig lag om folkomröstning föreslås. I Kungsbacka skulle t ex ca 6000 röstberättigade kunna begära en folkomröstning. Åtskilliga folkomröstningar har genomförts. Valdeltagandet har varit relativt lågt när folkomröstningen genomförts mellan de ordinarie valen men högre i samband med de allmänna valen.
Vi har ingen synpunkt på tilläggen.

- *Folkmotion.* Ett nytt demokrativerktyg. Den ska kunna lämnas och stödjas på internet (KL 5:23 b) Flera paragrafer påverkas gällande folkmotion om handläggning, delegering mm.

Idag kallas det för medborgarinitiativ i KL. Utredningen vill kalla det ”folkmotion” istället. KF i kommunen beslutar om medborgarinitiativ/folkmotion får läggas i KF. Det är alltså frivilligt för en kommun att acceptera medborgarinitiativ/folkmotion. I flera kommuner får idag medborgarinitiativ läggas. I dagsläget skulle mindre än 600 väljare i Kungsbacka kunna lägga en folkmotion i ett ärende. Vi delar inte uppfattningen att möjligheten att lägga en folkmotion förstärker demokratin.

Det kan tilläggas att i EU finns medborgarinitiativ. Det krävs en miljon underskrifter från minst 7 EU-länder. Rösträtt har den som fyllt 18 år utom i Österrike där rösträttsåldern är 16 år.

- *Försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år vid valen 2018 och 2022 i kommuner. Ny tillfällig lag 2017-2022.*

Medelåldern för förstagångsväljare är ca 20 år. Förstagångsväljarna har ökat till riksdagen ifrån 76 procent 2006 till 82 procent 2014 vilket är obetydligt mindre än medeltalet för alla röstande. I Kungsbacka hade vi ett bra valdeltagande av förstagångsväljare. I Kungsbacka kommun arbetade i valet 2014 i en projektgrupp där valnämndens mål om valdeltagandet uppnåddes. SKL uppmanade i en skrift att valnämnderna skulle öka sin information till väljarna för att öka valdeltagandet. Som ordf. i Valnämnden i över 20 år kan undertecknad notera att projektet inkl. information och annonser gav god utdelning.

Rösträttsåldern är enligt vissa uppgifter 16 år i minst 13 länder i världen. I kyrkovalet i Sverige är rösträttsåldern 16 år men valdeltagande bland förstagångsväljare är lågt.

Vi menar att rösträttsåldern bör följa myndighetsåldern. Om rösträttsåldern sänks i de kommuner som beslutar om ansökan enligt förslaget skulle medelåldern för förstagångsväljare sänkas från 20 till 18 år.

Utredningens bedömningar och rekommendationer, del 2 B

Enligt remissen ska vi lägga synpunkter på lagförslagen. Vi menar dock att det vore helt fel att inte lämna synpunkter även på denna del, vilket vi således gör.

I detta fall är det kommunen och partierna som måste finna metoder och processer som utvecklar demokratin. Vi stödjer de flesta punkter.

De förtroendevalda

Som nämnts ovan har komplexiteten i de politiska uppdragen ökat väsentligt. I senaste valet skedde också en betydande generationsväxling med många nya förtroendevalda. Undertecknad kan konstatera att kunskapen om formella villkor hos de förtroendevalda i många fall är bristfällig. Flera kommuner har på sina offentliga webbsidor beskrivit de förtroendevaldas uppgifter och

ansvar. Några kommuner har tagit fram ”lathundar” som visar på villkoren för uppdragen på ett mycket förtjänstfullt sätt. I Kungsbacka kommun har inte detta skett även om vissa uppgifter finns tillgängliga digitalt. Det råder i Kungsbacka skillnader hur nämnderna får utbildning inom sina resp. områden. Ordförandena och sekreterarna måste få en bättre kunskap om alla formalia. Utan att gå in på detaljer har jag de senaste åren fått många frågor från partikollegor men även från andra partiledamöter om vad som gäller formellt i nämnderna. Vi har i Kungsbacka många policydokument som är alltför omfattande eller föråldrade. Även tillgången till dokument och lättheten att hitta rätt är inte helt lätt för alla. De digitala möjligheterna för åtkomsten provas sällan av de förtroendevalda innan införandet.

När det gäller de **förtroendevaldas initiativrätt** så kan en ledamot i KF väcka motion. Sedan tio år gäller också följande initiativrätt (KL 4:17):

Ledamöterna i nämnder få väcka ärenden i nämnderna.

Revisorerna får väcka ärenden i en nämnd om ärendet rör granskningen av verksamheten i nämnden.

Anledningen till initiativrätten i nämnderna är att KF delegerat alltmer uppgifter till nämnderna.

I Kungsbacka hanteras initiativrätten olika i nämnderna. Alla politiker känner inte ens till möjligheten. I flera kommuner finns beskrivningar om hur ett ärende kan väckas och hanteras. Så borde ske även i Kungsbacka.

Ersättningarna för förtroendeuppdragen ser mycket olika ut i kommunerna. SKL har dock tagit fram rekommendationer; det gäller dock främst rätt tillersättning vid uppdragens upphörande. Om en förtroendevald har tjänstledighet försvinner semesterdagar och underlag för tilläggspensioner som inte syns förrän vid pensioneringen. Detta gäller särskilt förtroendevalda som ordf. och vice ordf. Flera kommuner har uppmärksammat detta och utrett eller utreder just nu hur detta ska hanteras inom ramen för villkoren i KL. Vi menar att det finns skäl för arvodeskommittén att göra en mer genomgripande belysning av detta men också bättre bedömningar om faktiska insatser för uppdragen som inte är lika i nämnderna. Detta bör vara klart i god tid inför nästa val.

Medborgarnas inflytande

I Kungsbacka finns invånardialoger som ger en viss bild av hur väljarna mellan valen ser på en rad frågor. I flera kommuner får invånarna på ett tidigt stadium information om framtida planer vid sidan om de formalia som krävs i plan- och bygglagen. I Kungsbacka skedde detta vid framtagningen av de fördjupade översiktsplanen för Åsa med gott resultat. Detta kan utvecklas ytterligare.

Alf Olofsson

Ordf. Socialdemokraterna Kungsbacka